

<https://doi.org/10.15407/gpimo2020.03.076>

О.А. Щипцов, член-кор. НАН України, доктор геогр. наук

професор, директор

Науковий гідрофізичний центр Національної академії наук України

просп. Академіка Глушкова, 42, м. Київ, 03187, Україна

E-mail: oceanoigraphy@ukr.net

ORCID 0000-0002-6285-0663

МАЙБУТНЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ НАУКИ ПРО ОКЕАН: ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ З МІЖУРЯДОВОЮ ОКЕАНОГРАФІЧНОЮ КОМІСІЄЮ ЮНЕСКО

У статті розглянуто перспективи взаємодії України з Міжурядовою океанографічною комісією ЮНЕСКО у світлі майбутнього проведення Десятиліття Організації Об'єднаних Націй, присвяченого науці про океан в інтересах сталого розвитку. Згідно з резолюцією, ухваленою на 72-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН, Десятиліття має розпочатися 1 січня 2021 р. і відбуватися в рамках існуючих структур і наявних ресурсів. Метою проведення Десятиліття є реалізація завдань Цілей сталого розвитку, а саме “Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку”.

Сприяття міжнародному співробітництву і координації програм щодо поглиблення знань про природу та ресурси океану і прибережних районів та їх застосування має Міжурядова океанографічна комісія ЮНЕСКО (МОК), утримувана на внески держав-членів.

На сьогодні МОК завершує в консультаціях із державами-членами, спеціалізованими установами, фондами, програмами та органами ООН, іншими міжурядовими й неурядовими організаціями та зацікавленими сторонами розробку проекту плану імплементації Десятиліття (2021—2030), що призначений для визначення конкретних цілей, наскрізних питань і ключових тем Десятиліття.

Членство України в МОК ЮНЕСКО стратегічно орієнтоване на розширення міжнародного співробітництва вітчизняних наукових і освітніх інституцій шляхом забезпечення їхньої участі у програмній діяльності організації. У кожній державі-члена МОК повинен існувати лише один національний координаційний орган із питань зв'язку з Комісією. На жаль, на сьогодні в Україні такий легітимний координаційний орган відсутній. З урахуванням міжурядового характеру Комісії, цей офіційно призначений орган повинен мати урядовий статус, спиратися на певну організацію й бути підзвітним міністерству.

Отже, відповідно до вимог МОК ЮНЕСКО, в Україні необхідно створити Міжвідомчу національну океанографічну комісію як національний координаційний орган, що визначить одного чи двох координаторів, фахового національного кореспондента у відповідній сфері діяльності МОК, а також представників у міжурядових програмах і членів тематичних груп.

Ключові слова: наука про океан, сталий розвиток, національна океанографічна комісія, Міжурядова океанографічна комісія ЮНЕСКО, Організація Об'єднаних Націй.

Цитування: Щипцов О.А. Майбутнє десятиліття науки про океан: перспективи взаємодії України з міжурядовою океанографічною комісією ЮНЕСКО. *Геологія і корисні копалини Світового океану*. 2020. 16, № 3: 76—82. <https://doi.org/10.15407/gpimo2020.03.076>

Резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у 2015 році [5] було визначено “Цілі сталого розвитку й відповідні завдання з їх реалізації”.

З метою реалізації завдань Цілі 14 “Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку”, на 72-й сесії Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй [6] постановила: проголосити 10-річний період, який розпочинається 1 січня 2021 року, Десятиліттям Організації Об'єднаних Націй, присвяченим науці про океан в інтересах сталого розвитку (далі — Десятиліття), яке відбуватиметься в рамках існуючих структур і наявних ресурсів.

Всеосяжні цілі Десятиліття [7, 10]:

I. Накопичення наукових знань і розвиток науково-технічної бази та партнерської взаємодії, необхідних для стійкого освоєння ресурсів океану.

II. Здійснення морських науково-дослідних програм і надання даних та інформації про океан як основи для вироблення політики, що забезпечує ефективне функціонування морських екосистем в інтересах комплексної реалізації цілей Порядку денного-2030 галузі сталого розвитку.

Пріоритетні галузі наукових досліджень і розробок Десятиліття:

- Детальна карта (цифровий атлас) Світового океану.
- Всеосяжна система спостережень за океаном.
- Кількісна оцінка стану морських екосистем та їх функціонування як основа для раціонального управління ними та їх адаптації.
- Портал даних та інформації.
- Океанська компонента комплексної системи попередження про різні загрози.
- Океан у системі спостереження Землі, дослідження та прогнозування, використання потенціалу соціальних і гуманітарних наук та економічна оцінка.
- Створення потенціалу, прискорена передача технологій, професійна підготовка і навчання, поширення знань про океан.

Міжурядова океанографічна комісія ЮНЕСКО (далі — МОК ЮНЕСКО) — це міжурядова організація, яка була створена в 1960 р. Мета МОК ЮНЕСКО полягає у сприянні міжнародному співробітництву і в координації програм, що стосуються досліджень, служб і зміцнення потенціалу в інтересах розширення знань про природу і ресурси океану та прибережних районів, а також у застосуванні цих знань для вдосконалення управління, забезпечення сталого розвитку, охорони морського середовища і полегшення процесів прийняття рішень її державами-членами.

Держави-члени МОК ЮНЕСКО платять відповідні членські внески.

Відомо, що МОК ЮНЕСКО було запропоновано підготувати план проведення Десятиліття (2021—2030) у консультаціях із державами-членами, спеціалізованими установами, фондами, програмами та органами Організації Об'єднаних Націй, а також іншими міжурядовими організаціями, неурядовими організаціями та відповідними зацікавленими сторонами.

У даний час МОК ЮНЕСКО завершує розробку проєкту плану імплементації Десятиліття, який висвітлюватиме бачення та цілі, що мають бути вирішені, а також наскрізні питання та ключові теми. За останній рік багато зацікавлених сторін брали активну участь у ряді семінарів, нарад та заходів у рамках підготовчого етапу до проведення Десятиліття.

Циркулярним листом [4] МОК ЮНЕСКО повідомила, що у відповідності до положень Резолюції Генеральної Асамблеї ООН [8], версія 2.0 плану імплементації Десятиліття була передана до Відділу ООН з питань океану та морського права (DOALOS). Планується, що зазначена версія плану буде розглянута під час роботи 75-ї Сесії Генеральної Асамблеї ООН, яка повинна розпочатися 15 вересня 2020 року.

МОК ЮНЕСКО — це спільнота держав-членів, які взаємодіють за підтримки Секретаріату МОК ЮНЕСКО. Ця взаємодія здійснюється в рамках, передбачених статутними документами керівних та основних допоміжних органів (технічних і регіональних). Членами МОК ЮНЕСКО є 150 держав, включно з Україною.

Відповідно до положень Статті 4 Статуту МОК ЮНЕСКО, до обов'язків держав-членів входить:

(а) дотримання Статуту та Правил процедури МОК ЮНЕСКО;

(б) співробітництво й надання підтримки у виконанні програми роботи МОК ЮНЕСКО;

(с) виділення національного координаційного органу для зв'язку з МОК ЮНЕСКО.

Членство України в МОК ЮНЕСКО стратегічно орієнтоване на сприяння розширенню міжнародного співробітництва вітчизняних наукових й освітніх інституцій шляхом забезпечення їхньої участі у програмній діяльності організації.

Рішенням Уряду України [1] затверджено Порядок участі центральних органів виконавчої влади в діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна (далі — Порядок).

Іншим рішенням Уряду [2] встановлено, що Міністерство освіти і науки України є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за виконання зобов'язань (за участю Національної академії наук України), які випливають із членства України в МОК ЮНЕСКО.

Незважаючи на викладене, станом на сьогодні в Україні відсутній легітимний національний координаційний орган зі зв'язку з МОК ЮНЕСКО. У відповідному циркулярному листі [3] МОК ЮНЕСКО представляє роз'яснення щодо статусу та особливостей повноважень національного координаційного органу із питань зв'язку з Комісією.

У кожній державі-члені МОК ЮНЕСКО повинен існувати лише один національний координаційний орган із питань зв'язку з Комісією. З урахуванням міждержавного характеру Комісії цей офіційно призначений орган має урядовий статус і спирається головним чином на організацію, а не на окремих осіб. Він підзвітний безпосередньо міністерству.

Цей координаційний орган забезпечує найвищий рівень офіційної інформаційної взаємодії між національними урядовими установами і МОК ЮНЕСКО. Він координує участь представників і співробітників у діяльності керівних органів Комісії, її програмах, групах експертів і тематичних робочих групах. Він генерує національну позицію з питань, включених до порядку денного Комісії. Координаційний орган виконує також консультативну функцію зі здійснення програм МОК ЮНЕСКО і при підготовці національних рекомендацій відповідно до розроблених Комісією принципів, директив і критеріїв. Координаційний орган

підтримує зв'язки з національною комісією у справах ЮНЕСКО в питаннях визначення політики і процедур, коли це стосується питань МОК ЮНЕСКО.

Протягом років у кількох резолюціях державам-членам пропонувалося зміцнити їхні національні координаційні структури й навіть створити національні океанографічні комітети замість національних координуючих органів зі зв'язку з Комісією, наділивши їх розширеними повноваженнями, наприклад — у частині формування національної політики у сфері морських наук і національної політики щодо океану. Зараз існує близько 30 координаційних органів зі зв'язку з Комісією, заснованих як національні океанографічні комітети.

Керівні органи Комісії не намагаються визначити конкретну типову модель організаційної структури такого органу. Характер національних координаційних органів або океанографічних комітетів залежить від конкретної країни, національних потреб і ресурсів, наявних у розпорядженні для їх підтримки. Слід зазначити, що в окремих випадках до них належать представники зацікавлених урядових департаментів, університетів і науково-дослідних інститутів, які беруть активну участь у діяльності, що стосується морських наук і технологій та інших аспектів морської проблематики. Цей перелік аж ніяк не є вичерпним. Головування і секретарська підтримка такого органу можуть забезпечуватися на основі ротації між органами й установами, які до нього входять.

Координаційному органу слід повідомити Секретаріат МОК ЮНЕСКО за можливості постійну адресу електронної пошти, що не містить прізвища особи, яка в цей час обіймає відповідну посаду, а також представити детальну контактну інформацію про одну або дві особи, які виступають як координатори.

Національний координаційний орган призначає національних кореспондентів у сферах діяльності МОК ЮНЕСКО, представників у міжурядових програмах і членів тематичних груп.

Координаційний орган є основним одержувачем усього поштового листування, яке надсилається Секретаріатом МОК ЮНЕСКО (циркулярних листів та іншої кореспонденції) та уповноважений надавати відповіді від імені уряду.

Таким чином, відповідно до вимог МОК ЮНЕСКО, необхідно створити Міжвідомчу національну океанографічну комісію України як національний координаційний орган, яка повинна визначити одну або дві особи, що виступають як координатори, та повідомити про це Секретаріат МОК ЮНЕСКО.

Враховуючи те, що діяльність МОК ЮНЕСКО охоплює різні сфери (напрями) вивчення океану, а в її рамках здійснюється реалізація ряду міжурядових програм та функціонування тематичних груп, Міжвідомча національна океанографічна комісія України має визначити фахового національного кореспондента у відповідній сфері діяльності МОК ЮНЕСКО, а також представників у міжурядових програмах і членів тематичних груп, наприклад:

- **“Міжнародний обмін океанографічними даним та інформацією”** (представник України: кандидат географічних наук В.М. Коморін);
- **“Цунамі”** (представник України: член-кореспондент НАН України В.О. Ємельянов);
- **“Наука про океан”**.

Зараз портфель наукових досліджень МОК ЮНЕСКО за програмою “Наука про океан” складається з таких основних напрямів роботи:

- 1) “Синій вуглець”;

- 2) “Вплив зміни клімату на апвелінгові системи”;
- 3) “Океанський вуглець і морська геоінженерія”;
- 4) “Підкислення океану”;
- 5) “Дезоксигенація океану”;
- 6) “Океанський науковий потенціал”;
- 7) “Шкідливе цвітіння водоростей і здоров’я”;
- 8) “Комплексні дослідження вуглецю в океані”;
- 9) “Екологічні часові серії”;
- 10) “Множинні стресори океану”;
- 11) “Поживні речовини й евтрофікація”;
- 12) “Морська пластмаса”;
- 13) “Динаміка планктону і зміна клімату”;
- 14) “Дослідження клімату”;
- “Глобальна система спостереження за океаном”;
- “Розвиток потенціалу”;
- “Морське право”;
- “Океанський вуглець”;
- “Морський менеджмент”;
- “Ocean Teacher Global Academy” та ін.

Міжвідомча національна океанографічна комісія України також має врегулювати повноваження, функції та обов’язки визначених національних координаторів, фахових національних кореспондентів, представників та членів тематичних груп.

Станом на сьогодні в Україні обов’язки та права вказаних національних координаторів та кореспондентів (представників, членів тематичних груп) жодним чином не визначено. Національні координатори, а також Національні кореспонденти (представники, члени тематичних груп) за більшістю сфер (напрямів) діяльності МОК ЮНЕСКО, програм і тематичних груп також не визначені.

Слід зазначити, що 21 серпня 2020 року в МЗС України відбулася нарада за участю керівників секторів Національної комісії України у справах ЮНЕСКО (далі — Національна комісія) та інших запрошених осіб [9].

Під час заходу обговорено ряд важливих питань, пов’язаних з діяльністю Національної комісії. Зокрема, були представлені проект Концепції реформування Національної комісії, а також доповідь щодо участі України в роботі МОК ЮНЕСКО (з урахуванням рекомендацій, викладених у циркулярному листі МОК від 29.08.2016 № 2634 [3]) та Міжнародного органу із морського дна, яка була підготовлена за участі Державної установи “Науковий гідрофізичний центр Національної академії наук України”.

У вказаній доповіді було викладено пропозиції Національної академії наук України щодо розширення участі України в діяльності МОК та Міжнародного органу із морського дна, зокрема запропоновано:

1. Рішенням Уряду України:

- створити Міжвідомчу національну океанографічну комісію України як національний координаційний орган зі зв’язку з МОК ЮНЕСКО;
- створити національний комітет з підготовки до проведення Десятиліття Організації Об’єднаних Націй, присвяченого науці про океан в інтересах сталого розвитку;

- доручити національному комітету з підготовки до проведення Десятиліття сформувавши національний план щодо участі України в реалізації заходів Десятиліття Організації Об'єднаних Націй, присвяченого науці про океан в інтересах сталого розвитку.

2. Рішенням Міжвідомчої національної океанографічної комісії України:

- визначити національних координаторів, а також національних кореспондентів у сферах (напрямах) діяльності МОК ЮНЕСКО, представників у міжурядових програмах і членів тематичних груп;

- урегулювати повноваження, функції та обов'язки визначених національних координаторів та фахових національних кореспондентів, представників, членів тематичних груп.

Передбачається, що удосконалення організації діяльності (згідно з пунктом 3 Порядку) Міністерства освіти і науки України за участю Національної академії наук України зі взаємодії з МОК ЮНЕСКО дасть можливість:

- ефективно використовувати потенційні можливості МОК ЮНЕСКО з метою зміцнення національної безпеки України, забезпечення її політичних, соціально-економічних та екологічних інтересів, прискорення економічних реформ;

- забезпечувати виконання зобов'язань, що випливають із членства України в МОК ЮНЕСКО;

- стежити за дотриманням прав Української Сторони, що випливають із членства України в МОК ЮНЕСКО, а також за виконанням іншими членами міжнародних організацій їх зобов'язань.

На завершення відзначимо, що Десятиліття допоможе перетворити наукові знання та наукове розуміння процесів, що відбуваються в морському середовищі, на ефективні заходи, які сприятимуть більш раціональному використанню ресурсів океану, поліпшенню його стану і сталому розвитку загалом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кабінет Міністрів України (2002, 13 вересня). *Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна (постанова № 1371)*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1371-2002-%D0%BF#Text>.
2. Кабінет Міністрів України (2017, 9 серпня). *Про внесення зміни до пункту 2 переліку центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, відповідальних за виконання зобов'язань, що випливають із членства України в міжнародних організаціях (постанова № 565)*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2017-%D0%BF#n2>.
3. МОК (2016, 29 серпня). *Циркулярное письмо № 2634. Просьба о представлении обновленной информации, касающейся национального представительства при МОК: назначение национального координационного органа по связи с МОК*. URL http://www.ioc-unesco.org/index.php?option=com_oe&task=viewDocumentRecord&docID=17718.
4. МОК (2020, 18 червня). *Циркулярное письмо № 2804. Десятилетие Организации Объединенных Наций, посвященное науке об океане в интересах устойчивого развития (2021–2030 гг.) — Процесс обзора и представление плана проведения Десятилетия и его резюме 75-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН*. URL http://www.ioc-unesco.org/index.php?option=com_oe&task=viewDocumentRecord&docID=26904.
5. ООН (2015, 25 вересня). *Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року (резолюція A/RES/70/1 Генеральної Асамблеї)*. URL: <http://sdg.org.ua/images/Agenda2030-UA.docx>.

6. ООН (2017, 5 грудня). *Зведена резолюція по Світовому океану і морському праву (резолюція 72/73, частина XI “Морська наука”, пункт 292) 72-ої сесії Генеральної Асамблеї Організації Об’єднаних Націй*. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/72/73>.
7. ООН (2018, 18 червня). *Переглянута дорожня карта для Десятиліття Організації Об’єднаних Націй, присвяченого науці про океан в інтересах сталого розвитку (ІОС/ЕС-LI/2 Annex 3 Париж)*. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/ptf0000265141_rus.
8. ООН (2019, 10 декабля). *Мировой океан и морское право (резолюция А/RES/74/19 Генеральной Ассамблеи)*. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/74/19>.
9. Президія НАН України (2020, 27 серпня). *Представники НАН України взяли участь у нараді керівників секторів Національної комісії України у справах ЮНЕСКО*. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=6792>.
10. Щипцов О.А., Щипцов О.О. Наука про океан у наступному Десятилітті. *Океанографічний журнал (Проблеми, методи та засоби досліджень Світового океану)*. 2019. № 1 (12). С. 6—28.

Стаття надійшла 08.09.2020

O.A. Shchypstov, Corresponding Member of the NAS of Ukraine,
Dr. Sci. (Geograph.), Professor, Director
State Institution “Scientific Hydrophysical Center
of the National Academy of Sciences of Ukraine”
E-mail: oceanography@ukr.net
ORCID 0000-0002-6285-0663

FUTURE DECADE OF OCEAN SCIENCE: PROSPECTS OF INTERACTION OF UKRAINE WITH THE INTERGOVERNMENTAL OCEANOGRAPHIC COMMISSION OF UNESCO

The article considers the prospects of Ukraine’s cooperation with the Intergovernmental Oceanographic Commission of UNESCO in the scope of the forthcoming United Nations Decade of Ocean Science for Sustainable Development. According to the resolution adopted on the 72nd Session of the UN General Assembly, the Decade is to begin on January 1, 2021 and take place within the existing structures and available resources. The purpose of the Decade is to implement the objectives of the Sustainable Development Goals, namely “Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development”.

The Intergovernmental Oceanographic Commission of UNESCO (IOC), maintained by Member States, facilitates international cooperation and the coordination of programs to deepen knowledge about the nature and resources of the oceans and coastal areas.

The IOC is currently finalizing draft implementation plan for the Decade (2021—2030) in consultation with Member States, specialized agencies, funds, programmes and bodies of the United Nations, as well as other intergovernmental organizations, non-governmental organizations and relevant stakeholders with the aim to identify specific objectives, cross-cutting issues and key Decade’s themes.

Ukraine’s membership in the IOC UNESCO is strategically focused on expanding international cooperation of domestic scientific and educational institutions by ensuring their participation in the program activities of the organization. There should be only one national coordinating body for liaison with the Commission within each IOC member state. Unfortunately, in Ukraine there is no such legitimate coordinating body today. Considering the intergovernmental character of the Commission, this officially designated body is governmental by nature and relies on institutional basis as well as answers directly to a ministry.

Therefore, in accordance with the requirements of the IOC UNESCO it is necessary to establish the Interdepartmental National Oceanographic Commission as a national coordinating body in Ukraine that will determine one or two coordinators, a professional national correspondent in the relevant IOC field, as well as representatives of intergovernmental programs and thematic groups.

Keywords: *Ocean Science, Sustainable Development, National Oceanographic Commission, UNESCO Intergovernmental Oceanographic Commission, United Nations.*